

تأثیر محیط ساخته‌شده بر سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی در بافت تاریخی (نمونه موردی: محلات هم پیوند با بازار در بافت تاریخی کرمان)

میترا قربی^۱

مریم نقوی^۲

دکتر حمید محمدی^۳

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۸/۰۸/۲۵

تاریخ ارسال: ۱۳۹۸/۰۲/۰۶

چکیده

کیفیت زندگی، سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی از کلیدی‌ترین محورهای توسعه پایدار هستند که از یک‌سو هر سه پیوند عمیقی با بعد انسانی و اجتماعی توسعه و از سوی دیگر با یکدیگر ارتباط تنگاتنگی دارند. عدم رضایت از کیفیت محیط ساخته‌شده، عدم وجود تعاملات مثبت در شهرها، بی‌اعتمادی، عدم تمایل به مشارکت در ساکنین شهر از جمله مواردی هستند که سرمایه‌های اجتماعی و در نتیجه برقراری پایداری اجتماعی در شهرها را تحت‌الشعاع قرار داده‌اند. محلات بافت تاریخی شهر کرمان نیز در نتیجه نگاه صرفاً کالبدی مسئولان شهری و همچنین طرح‌های توسعه در مرحله اجرا و همچنین به دلیل عدم استقبال ساکنان نتوانسته‌اند کیفیت محیط و رضایتمندی از سکونت را برای ساکنانشان در اغلب این بافت‌ها حفظ کنند و با ترک ساکنان از این محلات به شدت با افت سرمایه اجتماعی و در نتیجه پایداری اجتماعی مواجهیم. در نتیجه این پژوهش باهدف شناخت و بررسی تأثیر محیط ساخته‌شده محلات بر سرمایه اجتماعی و شاخص‌های پایداری اجتماعی در محلات بافت تاریخی هم پیوند با بازار کرمان می‌باشد. پژوهش کاربردی- توسعه‌ای و ابزار مورد استفاده در آن پرسشنامه و مشاهدات میدانی است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که رابطه مستقیم و معناداری بین کیفیت محیط ساخته‌شده با سرمایه اجتماعی و رابطه مستقیم و غیرمستقیم معناداری با پایداری اجتماعی از طریق نقش میانجی سرمایه اجتماعی وجود دارد. نتایج مدل‌سازی معادلات ساختاری نیز نشان می‌دهد که با بهبود کیفیت محیط ساخته‌شده، وضعیت پایداری اجتماعی و سرمایه اجتماعی در محلات هم پیوند با بازار کرمان (محله گنجعلیان-مظفری و محله قلعه محمود) بهبود می‌یابد. نتایج پژوهش بر اهمیت نقش کیفیت محیط ساخته‌شده بر سرمایه و پایداری اجتماعی در محلات مورد بررسی دلالت می‌کند. معیار محیط ادراک‌شده بیشترین دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی کمترین تأثیر را بر سرمایه و پایداری اجتماعی دارند. علاوه بر این نتایج نشان می‌دهد افزایش سن و مدت سکونت نیز عوامل مؤثری بر افزایش پایداری و سرمایه اجتماعی هستند که این تأثیر در محله گنجعلیان-مظفری نسبت به محله قلعه محمود بیشتر است.

واژگان کلیدی: محیط ساخته‌شده، کیفیت زندگی، سرمایه اجتماعی، پایداری اجتماعی، توسعه پایدار، کرمان.

^۱ کارشناس ارشد برنامه ریزی شهری، دانشگاه یزد

^۲ کارشناسی ارشد آمار ریاضی دانشگاه شهید باهنر کرمان

^۳ استادیار گروه شهرسازی، دانشگاه یزد hamidmoham@yazd.ac.ir

۱- مقدمه

در دهه‌های پایانی قرن بیستم و شروع قرن بیست و یکم، پایداری به‌عنوان یکی از مباحث مطرح در کلیه عرصه‌ها، به‌ویژه در عرصه فضاها‌ی شهری و معماری مطرح بوده است. برقراری اصول توسعه پایدار در هر جامعه‌ای ضروری به نظر می‌رسد. یکی از اصول مهم آن، مباحث اجتماعی است (شهبان، پیرایه گر، ۱۳۹۲: ۳۶۳)؛ که به دلیل ماهیت غیرملموس خود کمتر موردتوجه محققان قرار گرفته است (Caprotti & Gong, 2017: 47).

در فرآیند توسعه پایدار، نقش پایداری اجتماعی بسیار حائز اهمیت است و پایداری اجتماعی یکی از کلیدی‌ترین موارد مطرح در برنامه‌ریزی شهری و برنامه‌ریزی محلات می‌باشد (جمعه پور، ابراهیمی، ۱۳۹۹، ۴: ۱). در مفهوم پایداری اجتماعی نیازهای اساسی و برابری به طور مداوم به‌عنوان ارکان اساسی پایداری اجتماعی شناخته می‌شوند (Nasiri Majd & Tabibian, 2015: 176). پایداری اجتماعی به توانایی جامعه برای حفظ و نگهداری ابزارهای ضروری ایجاد ثروت و رفاه و مشارکت اجتماعی برای گسترش یکپارچگی و انسجام از سوی دیگر اشاره می‌کند و به‌عنوان یک مفهوم، به دنبال حفظ و ثبات مؤلفه‌های اجتماعی و فرهنگی جامعه هم پیوند با ابعاد زیست‌محیطی و اقتصادی است (مشکینی و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۸۶). پایداری اجتماعی نیازمند تداوم و حفظ سرمایه اجتماعی در محیط و فضای زندگی می‌باشد (Min et al, 2015: 63) به عبارتی به منظور دستیابی به پایداری اجتماعی، سرمایه اجتماعی یکی از فاکتورهای مهم غیر فیزیکی در میان جامعه است. سرمایه اجتماعی در میان اعضای جامعه وجود دارد و می‌تواند همکاری و احساس همبستگی را تقویت کند (Yoo & Lee, 2016: 2). برخلاف سرمایه انسانی، سرمایه اجتماعی به وسیله روابط و تعاملات میان افراد ایجاد می‌شود (Woolcock & Sweetser, 2002: 26).

روند رو به رشد شهرنشینی در دهه‌های اخیر و عدم وجود راهکارهای اجتماعی، فرهنگی و فضایی مناسب، موجب کاهش توجه به مقوله سرمایه اجتماعی و همچنین پایداری اجتماعی به‌عنوان یکی از اصول توسعه پایدار گردیده است. در گذشته شهرها از توانایی بالایی برای برقراری تعامل بین انسان و فضا برخوردار بودند؛ اما امروزه شهرها به‌عنوان عامل اصلی ایجادکننده ناپایداری در جهان به شمار می‌روند (صمدی، اوجی مهر، ۱۳۹۰: ۱۶۸). از این رو پژوهش حاضر بر آن است تا با رویکردی ذهنی و کیفی به سنجش کیفیت محیط ساخته و تأثیر آن بر پایداری اجتماعی و سرمایه اجتماعی در محلات هم پیوند با بازار کرمان بپردازد، محلاتی که روزگاری مرکز تجمعات و فعالیت‌های اجتماعی - اقتصادی بوده‌اند و در طول زمان تغییرات زیادی را در کالبد و زمینه و حتی ویژگی‌های اجتماعی خود شاهد بوده‌اند. میراث تاریخی و فرهنگی موجود در بافت‌های تاریخی باید ارائه‌دهنده فرصت‌هایی برای توسعه پایداری اجتماعی و سرمایه اجتماعی شوند و هر چه افراد در شکل‌دهی به فضا و میراث فعال‌تر باشند سرمایه اجتماعی افزایش می‌یابد (Graham & et al, 2009: 6).

در این راستا معرف‌ها و شاخص‌های پایداری اجتماعی و سرمایه اجتماعی را با مطالعه و رجوع به کارشناسان این موضوع شناسایی کرده و در نهایت محلات مورد مطالعه از نظر دارا بودن شاخص‌های پایداری و سرمایه اجتماعی ارزیابی شدند. بررسی و معرفی ابعاد مختلف پایداری اجتماعی می‌تواند برنامه‌ریزان را برای تصمیم‌گیری‌های بهتر در آینده هدایت کند. شاید بتوان با افزایش توجهات به جنبه‌های فرهنگی و اجتماعی محلی در کنار عناصر اقتصادی، کالبدی و محیطی، پایداری اجتماعی را افزایش داد (Vilar, Cartes, 2016:56-67)

هدف از این پژوهش بررسی تأثیر محیط ساخته شده بر سرمایه‌های اجتماعی و پایداری اجتماعی در محلات تاریخی هم پیوند با بازار شرقی - غربی کرمان می‌باشد تا بتوان مشخص کرد کدام یک از معیارهای مطرح شده تأثیر بیشتری بر سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی در محلات مورد بحث دارند.

با توجه به ابعاد و معیارهای مطرح شده در زمینه پایداری و پایداری اجتماعی فرضیات مطرح شده در این پژوهش شامل موارد زیر می‌باشند:

- ۱- سرمایه اجتماعی بر پایداری اجتماعی اثر می‌گذارد.
- ۲- محیط ادراک شده، ویژگی محیط مسکونی، دسترسی به فضای فرهنگی و ورزشی و ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی بر سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی اثر دارد.
- ۳- سن و مدت سکونت بر سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی اثر دارد.
- ۴- سرمایه اجتماعی در رابطه بین پایداری اجتماعی و کیفیت محیط ساخته شده نقش میانجی دارد.
- ۵- محیط ادراک شده، ویژگی محیط مسکونی، دسترسی به فضای فرهنگی و ورزشی، ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی، سن و مدت سکونت بر سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی در دو محله مورد بررسی اثر یکسان دارد.

۱-۱- پیشینه پژوهش: پژوهش‌های بسیاری در رابطه با توسعه پایدار و پایداری اجتماعی توسط افراد و مؤسسات مختلف داخلی و خارجی انجام شده است. تحقیقات و مطالعات منتشر شده در زمینه روان‌شناسی و پزشکی نشان می‌دهد که بین پایداری اجتماعی سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی، پیوند مستقیم وجود دارد (بیکر، ۱۳۸۲: ۱۸). جین جیکوبز در کتاب خود معتقد است که شبکه‌های اجتماعی فشرده در محدوده‌های قدیمی و مختلط شهری صورتی از سرمایه اجتماعی را تشکیل می‌دهند و در ارتباط با حفظ نظافت، عدم وجود جرم و جنایت خیابانی و دیگر تصمیمات در مورد بهبود کیفیت محیط ساخته شده، در مقایسه با عوامل نهادهای رسمی مانند نیروی حفاظتی پلیس، مسئولیت بیشتری از خود نشان می‌دهند (میری ۱۳۸۹: ۲۹ و ذکایی، ۱۳۸۵: ۷). در ادامه به بررسی برخی نتایج پژوهش‌های پرداخته می‌شود. یو و همکاران در پژوهشی با عنوان "ارزیابی پایداری اجتماعی در تخریب مسکن شهری در شانگهای، چین" به بررسی چالش‌های ایجاد شده برای پایداری اجتماعی با تخریب مسکن شهری پرداخته‌اند. نتایج نشان داد که بهداشت و ایمنی،

برابری اجتماعی و پیروی از قانون، مهم‌ترین ابعادی است که پایداری اجتماعی در تخریب مسکن شهری شانگهای را تعیین می‌کند. نویسندگان همچنین دریافته‌اند که برای دستیابی به پایداری اجتماعی بیشتر، شیوه‌های تخریب مسکن موجود باید تغییر یابد تا تأثیرات منفی بر محیط ساخته‌شده و زندگی روزمره ساکنان نزدیک محل تخریب کاهش یابد (۲۰۱۶: ۲۶-۴۰).

رضازاده و همکاران در مقاله‌ای با عنوان "مطالعه نقش میانجی سرمایه اجتماعی بر رابطه بین توسعه گردشگری شهری و توسعه پایدار شهری، نمونه موردی زاهدان" را باهدف سنجش تأثیر سرمایه اجتماعی به‌عنوان میانجی بر توسعه پایدار و گردشگری پایدار انجام دادند. نتایج پژوهش آن‌ها رابطه مثبت و معنی‌داری بین توسعه پایدار و گردشگری پایدار وجود دارد و همچنین سرمایه اجتماعی به‌عنوان میانجی با هر دو متغیر رابطه دارد و بر اساس آزمون رگرسیون خطی ۲۵ درصد رابطه بین متغیرهای توسعه پایدار شهری با نقش میانجی سرمایه اجتماعی تعریف می‌شوند (۲۰۱۶: ۴۶۱-۴۷۵).

یو و لی با استفاده از مدل معادلات ساختاری در کره دریافته‌اند: رابطه علی میان سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی با محیط ساخته‌شده محله وجود دارد. آن‌ها در این پژوهش از سه شاخص «اعتماد، شبکه و اعتماد و عمل متقابل» برای سنجش سرمایه اجتماعی و سه شاخص «کیفیت محیط ادراک‌شده محله و دسترسی به پارک‌ها و تسهیلات ورزشی عمومی» برای سنجش وضعیت محیط ساخته‌شده استفاده کردند (۲۰۱۶: ۵۲-۴۲).

میسیمر و همکاران پژوهشی با عنوان "رویکردی استراتژیک به پایداری اجتماعی: تعریف مبتنی بر اصل" را باهدف تعریف، شناسایی و ارائه مکانیسم‌های فوق‌العاده‌ای که می‌تواند جنبه‌های سیستم اجتماعی را تضعیف کند انجام داده و سعی در پیدا کردن معیارهایی برای خروج از این شرایط ناپایدار و طراحی مجدد پایداری اجتماعی دارد. بر اساس درک جنبه‌های اساسی سیستم اجتماعی و مکانیسم‌های شناخته‌شده از تنزل و رکود آن، فرضیه مورد نظر برای تعریف پایداری اجتماعی با اصول پیشنهادی (۱) سلامت، (۲) نفوذ، (۳) شایستگی، (۴) بی‌طرفی و (۵) معنی‌سازی ارائه شد. در نهایت نویسندگان به ارائه معیارهایی صرف‌نظر از محدودیت‌های فضایی و زمانی اما کارآمد برای تصمیم‌گیرندگان، برای ایجاد پایداری اجتماعی پرداخته‌اند (۲۰۱۷: ۵۲-۴۲).

خوش فر و همکاران در پژوهشی با عنوان "سرمایه اجتماعی و پایداری شهری مطالعه موردی شهر گرگان" به بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی پرداختند. نتایج آن‌ها نشان داد بین سرمایه اجتماعی و پایداری در شهر گرگان رابطه مثبت و معناداری برقرار است (۱۳۹۳: ۴۶-۳۱).

مارکتا کیتا و همکاران، به این نتیجه رسیدند که محلات شهری فشرده بهتر از ویژگی‌های پایداری اجتماعی حمایت می‌کنند و طبق بررسی آن‌ها زندگی ساکنان ناحیه هلیسکی فنلاند از نظر

کیفیت اجتماعی، کیفیت محیط شهری و ... بهتر از محله‌های حومه می‌باشند (Kytta et al, 2015:18).

توانا و نوریان پژوهشی را باهدف سنجش عوامل مؤثر بر پایداری اجتماعی در محلات پراکنده روی شهر (محله شادآباد تهران) که بر اثر توسعه افقی شهر تهران در سال‌های اخیر به وجود آمده‌اند، انجام داده‌اند. نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد عوامل زمینه‌ای چون مهاجرت و ناتوانی اقتصادی که از ویژگی‌های ذاتی شکل‌گیری محله شادآباد می‌باشند، در پایداری اجتماعی محله شادآباد نقش اساسی و تعیین‌کننده دارند. همچنین بر اساس نتایج به دست آمده از تحلیل عاملی، سطح پایین پنج عامل سرمایه اجتماعی، رضایتمندی فردی، رضایت از محله، کنش اجتماعی و حس تعلق در محله شادآباد، به‌عنوان عوامل اصلی پایین بودن پایداری اجتماعی محله شناسایی شدند (۱۳۹۵: ۱-۱۵).

احد نژاد روشتی و همکاران در مقاله‌ای با عنوان "نقش سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار محلی (نمونه موردی محله نارمک)" توجه به سرمایه‌های اجتماعی به‌عنوان دارایی که در میان اجتماعات این سکونتگاه‌ها جاری است را راه‌حلی مناسب برای دستیابی به مؤلفه‌های توسعه‌ی پایدار این محلات به شمار می‌آورند. نتیجه پژوهش آن‌ها روشن ساخت بین سرمایه‌ی اجتماعی موجود در اجتماعات محلی و پایداری محلی ارتباط معناداری وجود دارد (۱۳۹۳: ۵۰-۲۵).

میری در پژوهشی به بررسی نقش سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی در بخش پشت آب سیستان پرداخت. نتایج تحقیق نشان داد که سطح بالای سرمایه اجتماعی به سطح بالای رضایت از کیفیت زندگی می‌انجامد؛ بنابراین سرمایه اجتماعی در مقایسه با متغیرهای زمینه‌ای مانند سن، شغل و ... پیش‌بینی‌کننده‌ای بهتر برای رضایت از کیفیت زندگی به شمار می‌رود (۱۳۸۹: ۳۸-۲۵).

هادی‌زاده زرگر و نسترن در پژوهشی با عنوان "سنجش پایداری اجتماعی در سطح محلات دریادل، گوهرشاد و شاهد مشهد" به ارزیابی پایداری اجتماعی در محلات شکل‌گرفته در بافت قدیم، میانی و جدید مشهد پرداخته‌اند. بدین منظور برای تعیین وزن شاخص‌های پایداری اجتماعی از مدل تحلیل شبکه (ANP) و روش دلفی استفاده شد. روش یافته‌اندوزی نیز بر اساس مطالعات کتابخانه‌ای و اسنادی و مصاحبه با کارشناسان و مسئولان صورت گرفته است. نگارندگان پس از ارزیابی شاخص‌ها با استفاده از مدل تحلیل شبکه به این نتیجه رسیدند که عدالت اجتماعی (E=0.136)، بعد عینی امنیت (OS=0.129) و تعامل-اجتماعی (SI=0.170)، به ترتیب، بالاترین وزن و درنتیجه بیشترین تأثیر را در تحقق پایداری اجتماعی داشته‌اند و محله گوهرشاد در بین سه محله مورد مطالعه، دارای بیشترین سطح پایداری اجتماعی بوده است (۱۳۹۲: ۱۵۶-۱۳۹).

زیاری و همکاران پژوهشی را باهدف ارزیابی و مقایسه شاخص‌های پایداری اجتماعی در سطح محلات سنگلج و ضرابخانه تهران انجام داده‌اند. در این پژوهش، شاخص‌های امنیت و دسترسی به

خدمات به‌عنوان متغیر مستقل و متغیرهای مشارکت، تعلق مکانی، مسئولیت‌پذیری و اعتماد اجتماعی به‌عنوان متغیر وابسته در نظر گرفته شدند. نتایج پژوهش نشان می‌دهد که در محله ضرابخانه، شاخص‌های تعلق مکانی و مشارکت در سطح مطلوب نیستند، ولی متغیرهای مسئولیت‌پذیری، اعتماد اجتماعی، امنیت و کیفیت دسترسی به خدمات در سطح مطلوب هستند، در محله سنگلج تنها شاخص مشارکت وضعیت مناسبی دارد. در نهایت از لحاظ شاخص‌های پایداری مورد ارزیابی در این پژوهش، بین محله ضرابخانه با میانگین ۳/۴۲ و محله سنگلج با میانگین ۲/۷۵ تفاوت معناداری وجود دارد (۱۳۹۵: ۱۸-۱).

سرای و همکاران در مقاله‌ای تحت عنوان "ارزیابی پایداری اجتماعی شهر جهرم" به ارزیابی شاخص‌های پایداری اجتماعی در شهر جهرم پرداختند و در نهایت به این نتیجه رسیدند که بین اعتماد اجتماعی، احساس امنیت، مشارکت اجتماعی، مسئولیت‌پذیری، تعامل اجتماعی و تعلق مکانی با پایداری اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد (۱۳۹۲: ۱۴۶-۱۳۱).

۲- ادبیات موضوع

۲-۱- توسعه پایدار

یک توسعه پایدار به تمام معنا نیاز به در نظر گرفتن ابعاد اقتصادی، زیست‌محیطی و اجتماعی پایداری دارد، ابعاد اقتصادی و زیست‌محیطی توسعه پایدار بارها توسط محققان و صاحب‌نظران مختلف بررسی شده اما ابعاد اجتماعی کمتر مورد توجه قرار گرفته است (Badri Ahmadi et al, 100: 2017). با توجه به گزارش برانت لند می‌توان چهار بعد اصلی توسعه پایدار را استخراج کرد. توسعه پایدار در این گزارش این‌گونه تعریف شده است: پایداری زیست‌محیطی درازمدت، امن که نیازهای اولیه انسان را برآورده کرده و عدالت را برای نسل‌های کنونی و آینده به ارمغان می‌آورد (Jeekel, 2017: 4297). در حقیقت توسعه پایدار یکی از جامع‌ترین مفاهیم در دهه‌های اخیر است که در مفهوم گسترده آن به معنی اداره و بهره‌برداری صحیح و کارا از منابع مالی، نیروی انسانی برای دستیابی به الگوی مصرف مطلوب می‌باشد که با به‌کارگیری امکانات فنی، ساختار و تشکیلات مناسب برای رفع نیاز نسل امروز و آینده به طور رضایت‌بخش امکان‌پذیر می‌شود؛ پس می‌توان گفت، توسعه پایدار یک اصل سازمان دهنده برای زندگی انسان است (صفایی پور و دیگران، ۱۳۹۵: ۱۴۳).

مفهوم توسعه پایدار در پاسخ به یک آگاهی در حال رشد مطرح شد که به بررسی ارتباطات مهم بین فرآیندهایی مانند توسعه اجتماعی و اقتصادی، مشکلات زیست‌محیطی جهانی، منطقه‌ای و محلی، افزایش جمعیت و گسترش مناطق شهری می‌پرداخته است (Feng et al, 2009: 135).

۲-۲- پایداری اجتماعی

تعیین اهداف و ابعاد پایداری اجتماعی امری بسیار چالش برانگیز می باشد زیرا هیچ مفهومی یکسانی برای اندازه گیری آن در نقاط مختلف وجود ندارد (Gopal & Thakkar, 2016: 52) و جای تعجب نیست که تعریف پایه ای منحصر به فردی برای پایداری اجتماعی وجود ندارد و تعاریف موجود بر اساس معیارهای مختص به رشته یا زاویه مطالعاتی می باشند و کلی نیستند (نصیری مجد، ۱۳۹۳: ۱۴). پایداری اجتماعی به کیفیت جوامع اشاره دارد و نشان دهنده ماهیت روابط اجتماعی و یا روابط درونی جامعه است (Littig & Griesler, 2005: 69). پایداری اجتماعی مفهومی چندبعدی است که شامل مفاهیم پیچیده می باشد؛ بنابراین یک سیستم ارزیابی که مجموعه ای از شاخص های/ کلیدی اجتماعی را در نظر می گیرد می تواند این مفهوم را به طور قابل توجهی ساده سازی کند و تصمیم گیری در مورد اقدامات پایداری را بهبود بخشد (Macombe & et al, 2013: 206).

پایداری اجتماعی، شامل طیف گسترده ای از رفتارهای اجتماعی، وجود تعامل میان ساکنان یک محله، وجود مشارکت میان نهادهای رسمی و غیررسمی محلی، ثبات نسبی در جامعه که هر دو گروه ساکنان و غیر ساکن را در برمی گیرد و وجود سطحی از اعتماد در جامعه که حس مثبتی از هویت و غرور را در جامعه ایجاد می کند (Dempsey et al, 2012: 94). در کل می توان گفت هدف پایداری اجتماعی بهبود شرایط زندگی و دسترسی جوامع با بالاترین سطح کیفیت زندگی اجتماعی می باشد (Colantonio, 2009:6). از نظر دمپسی و همکاران پایداری اجتماعی شهری با دو بعد عدالت اجتماعی و پایداری جوامع مشخص می شود (Dempsey & et al, 2011: 291).

صاحب نظران متعددی پیرامون شاخص های پایداری اجتماعی اظهار نظر کرده اند. مورفی در تعریف پایداری اجتماعی به چهار رکن اصلی اشاره می کند که عبارتند از: عدالت، مشارکت، آگاهی، برای پایداری و همبستگی اجتماعی (Murphy, 2012: 18). ویلیامز و دیگران دسترسی به امکانات، دسترسی به فضای سبز، فرصت های شغلی، حمل و نقل عمومی، فرصت هایی برای قدم زدن و دوچرخه سواری، فضای مسکونی، سلامت و بهداشت عمومی، میزان جرم خیزی، جدایی گزینی اجتماعی کمتر، بالا بردن فرصت های شغلی برای افراد با مهارت پایین، مسکن مقرون به صرفه و دارایی را مدنظر قرار داده اند (Williams, 2000: 31) برخی دیگر از کارشناسان تلفیقی از شاخص های اقتصادی و اجتماعی را بیان می دارند: مانند قوانین مربوط به کاربری زمین، نوع مالکیت، سرمایه، محرک های مالی و سرمایه گذاری، استانداردهای ساختمانی، آموزش و آگاهی عمومی (Berke & Maria Manta, 2000: 25) برخی دیگر نیز از شاخص ها مستقیماً مسائل اجتماعی و فرهنگی را هدف قرار داده اند: حس تعلق، تعامل، امنیت، رضایتمندی مسکونی، پویایی و ثبات، مشارکت، دسترسی به خدمات محلی (Macombe et al., 2013: 207, Jenks & Jones, 2010:112)

۳-۲- سرمایه اجتماعی

مفهوم سرمایه اجتماعی از دهه ۱۹۶۰ میلادی وارد مباحث علوم اجتماعی و اقتصادی گردید. سرمایه اجتماعی در درون یک فرد یا یک سازمان اجتماعی وجود ندارد بلکه در فضای ارتباطی بین افراد وجود دارد (قاسمی و همکاران، ۱۳۸۵: ۱۴۷). امروزه سرمایه اجتماعی به‌عنوان یکی از عوامل محوری اثرگذار بر پایداری سکونتگاه‌ها چه در بُعد کلان (جامعه)، چه در بُعد میانه (بنگاه‌ها و مؤسسات) و چه در بُعد خرد (خانوارها و افراد) شناخته شده است (خوش فر و دیگران، ۱۳۹۲: ۳۱). بانک جهانی (۲۰۱۷) اظهار داشت: "سرمایه اجتماعی به نهادها، روابط و هنجارها اشاره دارد که کیفیت و کمیت تعاملات اجتماعی را شکل می‌دهند. سینر و همکاران (۲۰۰۴: ۷) اعتقاد دارند که هر جامعه برای حفظ خود نیازمند اعتماد، هماهنگی و مشارکت و در نتیجه سرمایه اجتماعی است؛ بنابراین، ترویج و حفظ سرمایه اجتماعی، از عوامل حیاتی ثبات اجتماعی می‌باشد.

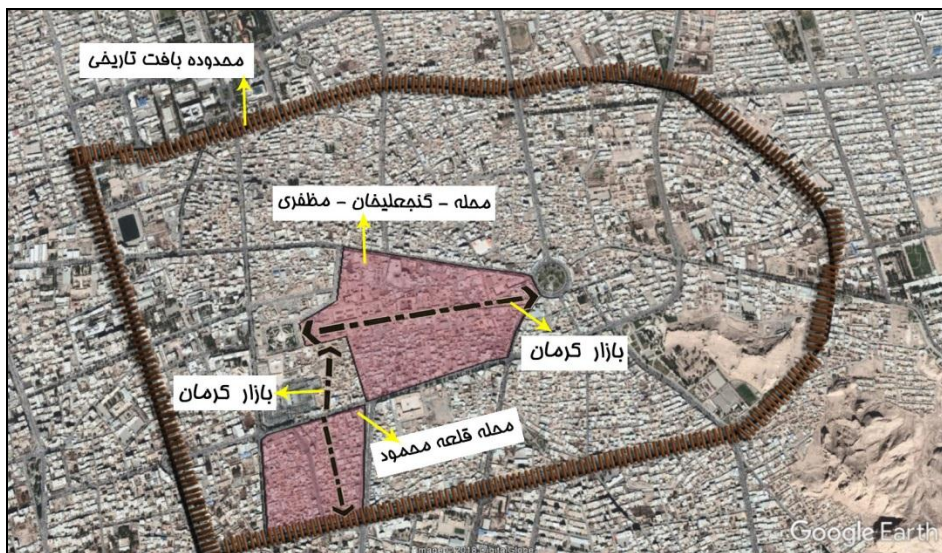
از نظر بورديو، سرمایه اجتماعی به‌عنوان شبکه‌ای از روابط و دیعه‌ای طبیعی یا اجتماعی نیست بلکه در طول زمان باید برای کسب آن تلاش کرد. به تعبیر او سرمایه اجتماعی محصول نوعی سرمایه‌گذاری است که به دنبال تثبیت یا بازتولید آن‌گونه روابط اجتماعی است که مستقیماً در کوتاه‌مدت یا بلندمدت قابل استفاده هستند (شارع پور، ۱۳۸۰: ۱۱). فوکویاما عنصر اساسی سرمایه اجتماعی را هنجارها یا ارزش‌های غیررسمی که به ایجاد و افزایش همکاری گروهی کمک می‌کنند، می‌داند (فوکویاما، ۱۳۷۹: ۱۱ و فوکویاما ۱۳۸۴: ۱۷۰). لازم به ذکر است محیط اقتصادی اجتماعی و فیزیکی محله بر رفتار روزانه ساکنین تأثیر می‌گذارد به عبارتی مردم تعاملات و روابط اجتماعی متفاوتی را در محیط‌های مختلف دارند (Baines & Morgan, 2015: 99)؛ بنابراین سرمایه اجتماعی می‌تواند به‌عنوان نتیجه یا پی‌آمد تعامل اجتماعی دیده شود (Dave, 2011: 193).

از نظر تجربی ارتباط میان سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی مورد تأیید قرار گرفته و مردمی که در محلات دارای سرمایه اجتماعی فراوان زندگی می‌کنند کمتر تمایل به ترک محله خود دارند (Kan, 2007:436; Yoo & Lee^a, 2015:5). در توسعه سرمایه اجتماعی و گسترش روابط متقابل، فضا مورد نیاز است و این نکته اهمیت محیط ساخته شده را در فرایند توسعه اجتماعی در مقیاس محله پُر رنگ می‌کند (Yoo & Lee, 2016:4).

۳- روش‌شناسی تحقیق

محلات مسکونی هم پیوند با بازار در بافت تاریخی کرمان که ترکیبی از عناصر فرهنگی و هویتی و مراکز گره‌گاهی جمعیتی را در خود دارند، به‌عنوان محلات مورد بررسی این پژوهش انتخاب شده‌اند. دلیل انتخاب محلات هم پیوند با بازار نقش کلیدی بازار در شکل‌گیری محلات و تأثیر آن بر روابط اجتماعی، اقتصادی و سیاسی محلات می‌باشد. سه محله هم پیوند با بازاری که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفتند محلات قلعه محمود، گنجعلیخان، مظفری می‌باشند این محلات

دارای بافتی مختلط از نظر اجتماعی، مشکلات کالبدی و محیطی ناشی از مدرنیسم می‌باشند. محله مظفری و گنجعلیخان به دلیل مجموعه گنجعلیخان و ارگ و همچنین وجود مسجد جامع علاوه بر دارا بودن عناصر شاخص فرهنگی - اجتماعی و کیفیت بهتر محیط به دلیل توریستی بودن محله و کاهش روابط اجتماعی روابط متقابل و رو در رو بین ساکنین محله کمتر می‌باشد. محله قلعه محمود با وجود اینکه دستخوش تغییرات زیادی از دوران مدرنیسم و خیابان‌کشی‌های چلیپایی متأثر از آن شده است و نقش کلیدی بازار در محله به دلیل کشیده شدن خیابان امام خمینی و قطع شدن بازار توسط این خیابان بسیار کم‌رنگ‌تر شده است، اما روابط اجتماعی بین ساکنین و پیوندهای اجتماعی آن‌ها در برداشت‌های میدانی اولیه بیشتر تشخیص داده شد؛ بنابراین در ادامه این پژوهش با توجه به مشابهت کالبدی محله مظفری و گنجعلیخان با یکدیگر به صورت یک محله منسجم سنجیده می‌شوند و محله قلعه محمود به صورت جداگانه مورد بررسی قرار خواهد گرفت. جمعیت کلی محلات هم پیوند با بازار شامل ۳۹۷۵ نفر و شامل ۹۸۱ خانوار می‌باشد که از این میان ۱۷۹۵ نفر در محله قلعه محمود و ۲۱۸۰ نفر در محله گنجعلیخان و مظفری ساکن می‌باشند. در شکل شماره ۱ موقعیت این محلات در شهر کرمان نشان داده شده است.

شکل ۱. موقعیت بافت تاریخی و محدوده موردنظر در شهر کرمان (منبع: نگارندگان)

در این پژوهش کاربردی، از روش توصیفی برای مرور پیشینه پژوهش و تدوین مبانی نظری، معرفی عرصه پژوهش و به‌ویژه برای توصیف کیفیت محیط ساخته شده، سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی ساکنین در محدوده مورد بررسی؛ و روش علی - تطبیقی برای سنجش کیفیت محیط

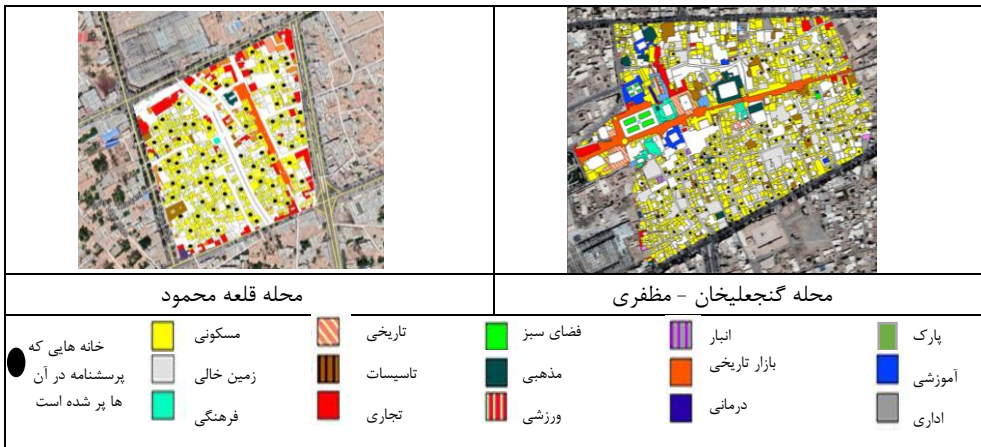
ساخته‌شده، سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی در محلات تاریخی هم پیوند با بازار (محلات گنجعلیخان - مظفری و محله قلعه محمود) کرمان استفاده شد.

علاوه بر پیشینه پژوهش برای حصول اطمینان از مدل کار از تکنیک دلفی استفاده شد و طی یک پرسشنامه، مدل مفهومی پیشنهادی، فرضیات و تعریف متغیرها در دو مرحله در اختیار ۵ خبره قرار گرفت تا به اجماع نظر رسیده شود.

در پژوهش حاضر متغیرهای کیفیت محیط ساخته‌شده (محیط ادراک‌شده، دسترسی به فضای فرهنگی و ورزشی، ویژگی اقتصادی و اجتماعی)، سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی از پرسشنامه بسته، بی‌نام، محقق ساخته و درجه‌بندی‌شده بر اساس طیف پنج‌درجه‌ای لیکرت تنظیم و استفاده شد (به‌منظور جلب اعتماد پاسخ‌گو، در پرسشنامه از آوردن ابعاد و مؤلفه‌ها خودداری شد).

برای اطمینان از روایی پرسشنامه‌ها، از روش دلفی بهره گرفته شد. برای بررسی پایایی درونی در یک مطالعه مقدماتی بر روی ۳۰ نفر از افراد نمونه آماری، پایایی درونی پرسشنامه پژوهش (جدول ۱) با استفاده از آلفای کرونباخ محاسبه‌شده و با توجه به اینکه مقادیر آلفای کرونباخ بالاتر از (۰,۷) قرار گرفته است پایایی درونی هر پنج متغیر مورد تأیید قرار گرفت. مقدار این آماره‌ها نشان می‌دهد که پرسشنامه‌ها از پایایی بالایی برخوردارند.

جهت سنجش ویژگی‌های محیط مسکونی (تعداد تقاطع‌ها، مساحت فضای مورد سکونت، عرض معابر) در محدوده مورد مطالعه که از متغیرهای کیفیت محیط ساخته‌شده است با کمک نرم‌افزار GIS شعاع ۲۵۰ متری اطراف محل سکونت پاسخ‌دهندگان در نظر گرفته شد. در شکل ۲ محدوده مورد مطالعه و نقاطی که پرسشنامه در آن‌ها پر شده است نشان داده شده است.

! Likert Scale

! Validity

! Delphi

! Cronbach's Alpha

شکل ۲. محلات مورد مطالعه و نقاطی که در آن ها پرسشنامه پر شده است (منبع: نگارندگان)
 معیارهای دموگرافیک از جمله جنسیت، تحصیلات، درآمد با توجه به عدم رابطه با مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی از مدل حذف و معیار سن و مدت سکونت در مدل باقی ماندند.

جدول ۱. پایایی مؤلفه‌های پژوهش

مؤلفه	آلفای کرونباخ	تعداد سؤالات هر بعد
محیط ادراک شده	۰/۷۵۸	۴
دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی	۰/۷۴۶	۲
ویژگی اقتصادی - اجتماعی	۰/۸۴۹	۲
سرمایه اجتماعی	۰/۷۷۲	۴
پایداری اجتماعی	۰/۷۸۸	۳

(منبع: محاسبات تحقیق حاضر)

جامعه آماری پژوهش شامل تمام ساکنان محلات واقع در پهنه هم پیوند با بازار کرمان (محلات گنجعلیخان - مظفری و قلعه محمود) است با توجه به اینکه از رویکرد معادلات ساختاری استفاده شد، حجم نمونه ۱۰ برابر تعداد پارامترهای مدل در نظر گرفته شد (Westlan, 2010). به این ترتیب حجم نمونه ۵۱۰ نفر به دست آمد. با در نظر گرفتن احتمالات مربوط به غیرقابل استفاده بودن تعدادی از پرسشنامه‌های تکمیل شده، در مجموع ۵۲۰ پرسشنامه در محدوده مورد نظر به صورت اتفاقی و در ساعت‌های مختلف روز توزیع شد که در نهایت ۴۹۱ پرسشنامه مبنای تحلیل‌های آماری قرار گرفت.

۴- تجزیه و تحلیل یافته‌ها

مشخصات توصیفی پاسخ دهندگان در جدول ۲ گزارش شده است. همان گونه که ملاحظه می‌شود، از میان پاسخگویان ۶۵/۴ درصد را مردان و ۳۴/۶ درصد را زنان تشکیل داده‌اند. از لحاظ شرایط سنی بیشترین تعداد پاسخگویان در رده سنی ۳۱-۴۰ سال قرار داشته است و بالاترین مدت سکونت در رده ۱۱ تا ۱۵ سال رخ داده است.

جدول ۲. مشخصات توصیفی پاسخ دهندگان

درصد	فراوانی	ویژگی جمعیت شناختی	
۶۵/۴	۳۲۱	مرد	جنسیت
۳۴/۶	۱۷۰	زن	
۱۶/۷	۸۲	۲۰ تا ۳۰ سال	سن
۳۵/۴	۱۷۴	۳۱ تا ۴۰ سال	
۲۸/۹	۱۴۲	۴۱ تا ۵۰ سال	
۱۸/۳	۹۰	۵۱ تا ۶۰ سال	
۰/۶	۳	۶۱ تا ۷۰ سال	
۹/۸	۴	کمتر از ۵ سال	مدت سکونت
۱۴/۱	۶۹	۵ تا ۱۰ سال	
۲۵/۷	۱۲۶	۱۱ تا ۱۵ سال	
۸/۹	۹۳	۱۶ تا ۲۰ سال	
۱۶/۳	۸۰	۲۱ تا ۲۵ سال	
۱۵/۳	۷۵	۲۶ تا ۳۰ سال	
۴۳/۴	۲۱۳	قلعه محمود	محل
۵۶/۶	۲۷۸	گنجعلیخان	

منبع: محاسبات تحقیق حاضر

در این پژوهش، جهت مقایسه معیارهای مطرح شده از آزمون t مستقل استفاده شد. بر اساس نتایج به دست آمده از آزمون t در جدول شماره ۲، معیارهای محیط ادراک شده، ویژگی محیط مسکونی، دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی و پارک، ویژگی اقتصادی - اجتماعی، سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی در دو محله مورد بررسی اختلاف آماری معنادار نداشتند ($p > 0/05$ - مقدار).

معیار ویژگی محیط مسکونی به صورت میدانی و از طریق نرم افزار جی ای اس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. متوسط مساحت مسکونی ۱۷۵/۴۹ مترمربع می باشد که نشان دهنده مساحت بالای قطعات مسکونی است. تعداد تقاطعها ۶۸/۲۵ که نشان از نفوذپذیری مناسب محلات هم پیوند با بازار شرقی - غربی کرمان است و میانگین عرض معابر ۶/۱۳ می باشد که نشان دهنده عرض کم معابر در این محلات است که دسترسی را در برخی نقاط با مشکل مواجه می کند. مساحت بالای قطعات در این محدوده به دلیل تاریخی بودن و وجود خانهها باغها با مساحت بالا و بزرگ بودن حدنصاب تفکیک قطعات است. کم بودن عرض متوسط معابر دسترسی در این محدوده را با مشکل مواجه کرده که به شدت بر کیفیت محیط ساخته شده مؤثر است و نفوذپذیری به نسبت خوب معابر

به واسطه بازسوها و تقاطع‌ها در این محلات نیز نقش مؤثری در رضایت از محدوده و کیفیت محیط ساخته شده دارد. از این رو این ویژگی‌ها که نقش مؤثری در محیط ساخته شده دارند می‌توانند بر سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی اثر بگذارند.

جدول ۳. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش به تفکیک محله‌های مورد بررسی

متغیر پنهان	مؤلفه	محله	تعداد	میانگین	انحراف معیار	t مقدار	کمینه	بیشینه	
محیط ادراک شده	کیفیت هوا	قلعه محمود	۲۱۳	۲/۷۳	۰/۹۷	۰/۵۲۸	۱/۰۰	۵/۰۰	
		گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۲/۶۹	۰/۹۳		۱/۰۰	۵/۰۰	
		کل	۴۹۱	۲/۷۱	۰/۹۴		۱/۰۰	۵/۰۰	
	امنیت	قلعه محمود	۲۱۳	۲/۶۵	۰/۹۴	-۱/۰۵۹	۱/۰۰	۵/۰۰	
		گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۲/۷۴	۰/۹۶		۱/۰۰	۵/۰۰	
		کل	۴۹۱	۲/۷۰	۰/۹۵		۱/۰۰	۵/۰۰	
	ویژگی‌های کالبدی	قلعه محمود	۲۱۳	۲/۷۶	۰/۹۵	۰/۱۸۹	۱/۰۰	۵/۰۰	
		گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۲/۷۸	۱/۰۰		۱/۰۰	۵/۰۰	
		کل	۴۹۱	۲/۷۷	۰/۹۷		۱/۰۰	۵/۰۰	
	دسترسی	قلعه محمود	۲۱۳	۲/۷۰	۱/۰۰	-۱/۵۹۳	۱/۰۰	۵/۰۰	
		گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۲/۸۴	۰/۹۶		۱/۰۰	۵/۰۰	
		کل	۴۹۱	۲/۷۸	۰/۹۸		۱/۰۰	۵/۰۰	
ویژگی محیط مسکونی	مساحت فضای مورد سکونت (مترمربع)	قلعه محمود	۲۱۳	۱۸۴/۲۳	۹۵/۲	۰/۴۴۷	۷۰	۷۶۵	
		گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۱۶۶/۷۷	۸۴/۳۶		۳۰	۸۳۰	
		کل	۴۹۱	۱۷۵/۴۹	۸۹/۷۸		۳۰	۸۳۰	
	تعداد تقاطعات	قلعه محمود	۲۱۳	۵۸/۱۴	۲۷/۴۱	-۰/۸۴۵	۱۱	۱۶۵	
		گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۷۸/۳۶	۱۹/۱۷		۱۰	۱۷۷	
		کل	۴۹۱	۶۸/۲۵	۲۳/۲۹		۱۰	۱۷۷	
	میانگین عرض معابر (متر)	قلعه محمود	۲۱۳	۶/۲۱	۲/۱۵	۰/۷۷۶	۱/۵۳	۲۲	
		گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۶/۰۵	۵/۵۷		۱/۴۱	۱۸	
		کل	۴۹۱	۶/۱۳	۴/۳۶		۱/۴۷	۳۰	
	دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی و پارک	دسترسی به پارک	قلعه محمود	۲۱۳	۲/۲۴	۰/۸۲	-۱/۴۱۵	۱/۰۰	۵/۰۰
			گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۲/۳۵	۰/۹۰		۱/۰۰	۵/۰۰
			کل	۴۹۱	۲/۲۹	۰/۸۶		۱/۰۰	۵/۰۰
دسترسی به فضای فرهنگی، ورزشی		قلعه محمود	۲۱۳	۲/۳۵	۰/۸۹	۰/۴۱۳	۱/۰۰	۵/۰۰	
		گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۲/۳۲	۰/۸۱		۱/۰۰	۵/۰۰	
		کل	۴۹۱	۲/۳۳	۰/۸۵		۱/۰۰	۵/۰۰	
ویژگی اجتماعی - اقتصادی	نرخ مالکیت	قلعه محمود	۲۱۳	۲/۴۵	۰/۸۹	۰/۱۰۱	۱/۰۰	۵/۰۰	
		گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۲/۴۴	۰/۹۱		۱/۰۰	۵/۰۰	
		کل	۴۹۱	۲/۴۵	۰/۹۰		۱/۰۰	۵/۰۰	
	متوسط قیمت زمین	قلعه محمود	۲۱۳	۲/۵۴	۰/۹۵	۰/۳۱۷	۱/۰۰	۵/۰۰	
		گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۲/۵۰	۰/۹۲		۱/۰۰	۵/۰۰	
		کل	۴۹۱	۲/۵۲	۰/۹۴		۱/۰۰	۵/۰۰	

** مقادیر بزرگتر از ۱/۹۶ معنادار در سطح ۰/۰۵، * مقادیر بزرگتر از ۱/۶۴ معنادار در سطح ۰/۱ منبع: محاسبات تحقیق حاضر

ادامه جدول ۳. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش به تفکیک محله‌های مورد بررسی

متغیر پنهان	مؤلفه	محله	تعداد	میانگین	انحراف معیار	ت مقدار	کمینه	بیشینه		
تعداد مسایگان نزدیک	تعداد	قلعه محمود	۲۱۳	۳/۳۱	۱/۰۱	۰/۵۰۱	۱/۰۰	۵/۰۰		
	همسایگان	گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۲/۰۷	۰/۹۵		۱/۰۰	۵/۰۰		
	کل	کل	۴۹۱	۲/۶۹	۰/۹۸		۱/۰۰	۵/۰۰		
	تعداد مکالمات یا معاشرات	تعداد مکالمات	قلعه محمود	۲۱۳	۳/۵۷	۰/۹۳	۱/۰۹۰	۱/۰۰	۵/۰۰	
		همسایگان	گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۳/۴۸	۰/۹۷		۱/۰۰	۵/۰۰	
		کل	کل	۴۹۱	۳/۵۲	۰/۹۵		۱/۰۰	۵/۰۰	
		اعتماد به همسایگان	اعتماد به همسایگان	قلعه محمود	۲۱۳	۳/۳۶	۱/۰۰	۰/۲۸۶	۱/۰۰	۵/۰۰
			همسایگان	گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۲/۷۲	۰/۹۸		۱/۰۰	۵/۰۰
			کل	کل	۴۹۱	۳/۰۴	۰/۹۹		۱/۰۰	۵/۰۰
	انتظار کمک از همسایگان	انتظار کمک از همسایگان	قلعه محمود	۲۱۳	۲/۶۶	۰/۹۵	۰/۸۱۱	۱/۰۰	۵/۰۰	
		همسایگان	گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۲/۵۹	۰/۹۷		۱/۰۰	۵/۰۰	
		کل	کل	۴۹۱	۲/۶۲	۰/۹۶		۱/۰۰	۵/۰۰	
بازاری اجتماعی	حس تعلق	حس تعلق	۲۱۳	۳/۵۴	۰/۹۹	۰/۰۵۰	۱/۰۰	۵/۰۰		
		همسایگان	گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۲/۳۲		۰/۹۸	۱/۰۰	۵/۰۰	
		کل	کل	۴۹۱	۲/۸۸		۰/۹۸	۱/۰۰	۵/۰۰	
	تمایل به اقامت	تمایل به اقامت	قلعه محمود	۲۱۳	۳/۷۴	۰/۹۴	۰/۲۶۴	۱/۰۰	۵/۰۰	
		همسایگان	گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۳/۷۲	۰/۸۴		۱/۰۰	۵/۰۰	
		کل	کل	۴۹۱	۳/۷۳	۰/۸۹		۱/۰۰	۵/۰۰	
	مشارکت	مشارکت	قلعه محمود	۲۱۳	۲/۱۵	۰/۹۱	-۰/۶۱۵	۱/۰۰	۵/۰۰	
		همسایگان	گنجعلیخان-مظفری	۲۷۸	۲/۲۱	۰/۸۸		۱/۰۰	۵/۰۰	
		کل	کل	۴۹۱	۲/۱۸	۰/۸۹		۱/۰۰	۵/۰۰	

** مقادیر بزرگ‌تر از ۱/۹۶ معنادار در سطح ۰/۰۵، * مقادیر بزرگ‌تر از ۱/۶۴ معنادار در سطح ۰/۱ منبع: محاسبات تحقیق حاضر در این پژوهش برای ارزیابی نیکویی برازش الگو از معیارهای ریشه میانگین مربعات خطای برآورد^۱ (RMSEA)، کای اسکور بهنجار شده^۲ (CMIN/DF)، شاخص نیکویی برازش^۳ (GFI)، شاخص نیکویی برازش اصلاح شده^۴ (AGFI)، شاخص برازش تطبیقی^۵ (CFI)، شاخص برازش هنجار شده^۶ (NFI)، شاخص تاکر- لوئیس^۷ (TLI) و شاخص برازش افزایشی^۸ (IFI) استفاده شده است.

خروجی نرم‌افزار، نشان‌دهنده مناسب بودن الگوی پیشنهادی پژوهش است، به طوری که مقدار ریشه میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA) برابر با (۰/۰۵۵) است، مقدار کای اسکور بهنجار

۱) Root Mean Squared Error of Approximation

۲) Normed Chi-Square

۳) Goodness of Fit Index

۴) Adjusted Goodness of Fit Index

۵) Comparative Fit Index

۶) Normed Fit Index

۷) Tucker-Lewis Index

۸) Incremental Fit Index

شده (CMIN/DF) برابر با (۲/۴۷۹) است و مقدار شاخص نیکویی برازش (GFI) برابر با (۰/۹۳۴) است. سایر شاخص‌ها برای برازش الگوی پیشنهادی پژوهش در جدول ۴ آمده است.

جدول ۴. شاخص‌های برازش الگوی پیشنهادی پژوهش

مقدار گزارش شده	حد قابل قبول	شاخص
۲/۴۷۹	برابر یا کوچک‌تر از ۳	کای اسکور بهنجار شده (CMIN/DF)
۰/۰۵۵	برابر یا کوچک‌تر از ۰/۰۸	ریشه میانگین مربعات خطای برآورد (RMSEA)
۰/۹۳۴	برابر یا بزرگ‌تر از ۰/۹	شاخص نیکویی برازش (GFI)
۰/۹۰۹	برابر یا بزرگ‌تر از ۰/۹	شاخص نیکویی برازش اصلاح شده (AGFI)
۰/۸۹۰	برابر یا بزرگ‌تر از ۰/۹	شاخص برازش هنجار شده (NFI)
۰/۹۳۱	برابر یا بزرگ‌تر از ۰/۹	شاخص برازش افزایشی (IFI)
۰/۹۱۴	برابر یا بزرگ‌تر از ۰/۹	شاخص تاکر- لوئیس (TLI)
۰/۹۳۱	برابر یا بزرگ‌تر از ۰/۹	شاخص برازش تطبیقی (CFI)

منبع: محاسبات تحقیق حاضر

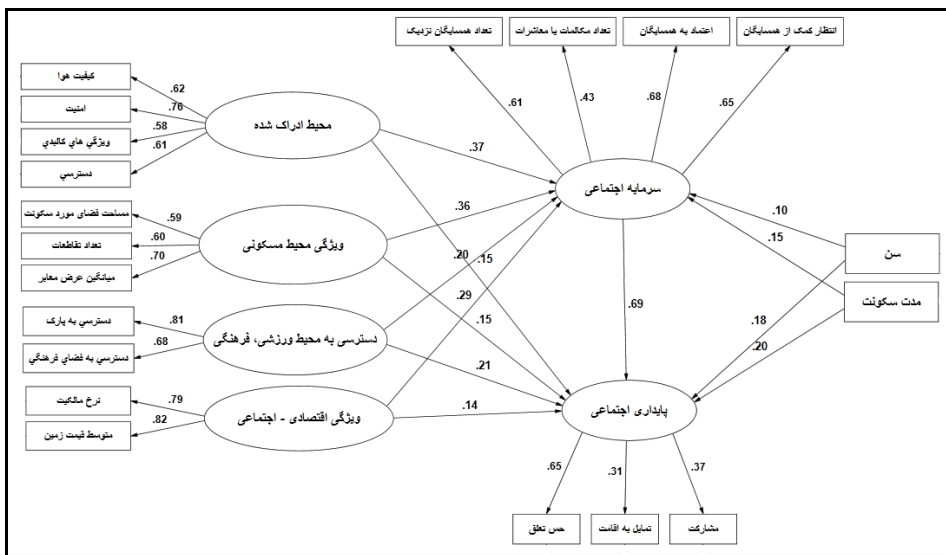
نتایج ارائه شده در جدول ۵ نشان‌دهنده اثر مثبت و معنادار محیط ادراک شده، ویژگی محیط مسکونی، دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی و ویژگی اقتصادی - اجتماعی بر سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی ($p < ۰/۰۵$ -مقدار) و همچنین اثر مثبت و معنادار سرمایه اجتماعی بر پایداری اجتماعی (۰/۶۹۲) است. همچنین نتایج نشان‌دهنده اثر مثبت و معنادار سن و مدت سکونت بر سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی است ($p < ۰/۰۵$ -مقدار). به عبارتی با افزایش سن و مدت سکونت در محلات مورد بررسی سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی افزایش می‌یابد. بدین معنی که با افزایش و بهبود معیارهای بیان شده، سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی در جامعه مورد مطالعه افزایش می‌یابد. با توجه به این نتایج، فرضیه‌های ۱ تا ۳ پژوهش تأیید می‌شود.

مقایسه ضرایب متغیرها در جدول ۵ نشان می‌دهد شدت رابطه میان محیط ادراک شده با سرمایه اجتماعی بیشتر از سایر معیارها است. همچنین شدت رابطه میان دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی با پایداری اجتماعی کمتر از سایر معیارها است.

جدول ۵. ضرایب مسیر در مدل تحلیل مسیر اصلی

نوع رابطه	نتیجه	مقدار t	ضریب مسیر	متغیر	رده	متغیر پنهان
افزایشی	تأیید فرضیه	**۴/۷۳۶۱	۰/۶۹۲	پایداری اجتماعی	مستقل	سرمایه اجتماعی
افزایشی	تأیید فرضیه	**۵/۷۸۲	۰/۳۷۵	محیط ادراک شده		
افزایشی	تأیید فرضیه	**۵/۲۸۷	۰/۳۶۳	ویژگی محیط مسکونی		
افزایشی	تأیید فرضیه	**۳/۲۸۵	۰/۱۹۵	دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی		
افزایشی	تأیید فرضیه	**۴/۷۰۲	۰/۳۹۲	ویژگی اقتصادی - اجتماعی		
فاقد رابطه	رد فرضیه	۰/۹۳۵	۰/۰۹۵	سن	میانجی	
افزایشی	تأیید فرضیه	*۱/۶۸۸	۰/۱۵۲	مدت سکونت	مستقل	پایداری اجتماعی
افزایشی	تأیید فرضیه	*۱/۹۰۷	۰/۱۴۷	محیط ادراک شده		
افزایشی	تأیید فرضیه	*۱/۹۱۲	۰/۱۵۴	ویژگی محیط مسکونی		
افزایشی	تأیید فرضیه	**۲/۷۱۰	۰/۲۰۷	دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی		
افزایشی	تأیید فرضیه	*۱/۹۲۴	۰/۱۴۵	ویژگی اقتصادی - اجتماعی		
افزایشی	تأیید فرضیه	*۱/۶۶۶	۰/۱۷۸	سن		
افزایشی	تأیید فرضیه	*۱/۶۸۶	۰/۱۹۷	مدت سکونت		

**مقادیر بزرگ تر از ۱/۹۶ معنادار در سطح ۰/۰۵، *مقادیر بزرگ تر از ۱/۶۴ معنادار در سطح ۰/۱ منبع: محاسبات تحقیق حاضر

شکل ۳. نتایج معادلات ساختاری برای بررسی الگوی پیشنهادی پژوهش (بار عاملی استاندارد شده) منبع: محاسبات تحقیق حاضر

نتایج جدول ۶ نشان می‌دهد که محیط ادراک شده، ویژگی محیط مسکونی، دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی و ویژگی اقتصادی - اجتماعی علاوه بر تأثیر مستقیم، به طور غیرمستقیم و از طریق سرمایه اجتماعی نیز بر پایداری اجتماعی تأثیر می‌گذارد.

جدول ۶. ضرایب مستقیم، غیرمستقیم و کل در مدل تحلیل مسیر اصلی

متغیر پنهان	متغیر	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر کل
سرمایه اجتماعی	پایداری اجتماعی	۰/۶۹۲	-	۰/۶۹۲
	محیط ادراک شده	۰/۳۷۵	-	۰/۳۷۵
	ویژگی محیط مسکونی	۰/۳۶۳	-	۰/۳۶۳
	دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی	۰/۱۹۵	-	۰/۱۹۵
	ویژگی اقتصادی - اجتماعی	۰/۲۹۲	-	۰/۲۹۲
	سن	-	-	-
پایداری اجتماعی	مدت سکونت	۰/۱۵۲	-	۰/۱۵۲
	محیط ادراک شده	۰/۱۴۷	۰/۲۶۰	۰/۴۰۷
	ویژگی محیط مسکونی	۰/۱۵۴	۰/۲۵۱	۰/۴۰۵
	دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی	۰/۲۰۷	۰/۱۳۴	۰/۳۴۲
	ویژگی اقتصادی - اجتماعی	۰/۱۴۵	۰/۲۰۲	۰/۳۴۷
	سن	۰/۱۷۸	-	۰/۱۷۸
مدت سکونت	۰/۱۹۷	۰/۱۰۵	۰/۳۰۲	

منبع: محاسبات تحقیق حاضر

بر اساس محاسبات انجام شده مقدار معنی‌داری از روش بوت استرپ^۱ برای بررسی نقش میانجی متغیر سرمایه اجتماعی برابر (۰/۰۰۱) به دست آمد که بر این اساس، اثر میانجی‌گری سرمایه اجتماعی بر رابطه بین معیارهای مورد بررسی و پایداری اجتماعی تأیید می‌گردد و بدین ترتیب فرضیه ۴ پژوهش تأیید می‌شود. جهت بررسی فرضیه پنجم پژوهش از تحلیل گروه‌های چندمتغیره^۲ استفاده شده است. با توجه به ضرایب مسیر در جدول ۷ می‌توان مشاهده کرد در محله قلعه محمود رابطه بین متغیرهای محیط ادراک شده، ویژگی محیط مسکونی، دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی و ویژگی اقتصادی-اجتماعی با سرمایه اجتماعی تأیید شده و از نوع مستقیم (افزایشی) است. همچنین میان سن و مدت سکونت با سرمایه اجتماعی رابطه معناداری وجود ندارد. (p> ۰/۰۵).

^۱ Boot strap

^۲ Multiple Group Analysis

جدول ۷. ضرایب مسیر در مدل تحلیل مسیر اصلی به تفکیک محله‌های مورد بررسی

متغیر پنهان	رده	متغیر	محله	ضریب مسیر	مقدار t	نتیجه	نوع رابطه
تربدیه اجتماعی	مستقل	پایداری اجتماعی	قلعه محمود	۰/۸۴۵	۳/۲۱۱**	تأیید فرضیه	افزایشی
			گنجعلیخان-مظفری	۰/۶۲۴	۳/۶۳۹**	تأیید فرضیه	افزایشی
		محیط ادراک شده	قلعه محمود	۰/۳۷۷	۳/۵۹۵**	تأیید فرضیه	افزایشی
			گنجعلیخان-مظفری	۰/۳۷۶	۴/۵۹۵**	تأیید فرضیه	افزایشی
		ویژگی محیط مسکونی	قلعه محمود	۰/۳۰۳	۳/۱۱۸**	تأیید فرضیه	افزایشی
			گنجعلیخان-مظفری	۰/۴۱۱	۴/۰۵۶**	تأیید فرضیه	افزایشی
		دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی	قلعه محمود	۰/۱۷۲	۱/۹۰۶*	تأیید فرضیه	افزایشی
			گنجعلیخان-مظفری	۰/۲۱۵	۲/۶۹۳**	تأیید فرضیه	افزایشی
		ویژگی اقتصادی - اجتماعی	قلعه محمود	۰/۱۷۹	۲/۶۱۷**	تأیید فرضیه	افزایشی
			گنجعلیخان-مظفری	۰/۳۷۰	۳/۴۰۶**	تأیید فرضیه	افزایشی
میلچی	سن	قلعه محمود	۰/۰۳۷	۰/۲۴۸	رد فرضیه	فاقد رابطه	
		گنجعلیخان-مظفری	۰/۱۷۶	۱/۶۵۴*	تأیید فرضیه	افزایشی	
	مدت سکونت	قلعه محمود	۰/۰۳۶	۰/۲۴۰	رد فرضیه	فاقد رابطه	
		گنجعلیخان-مظفری	۰/۲۵۷	۱/۸۲۲*	تأیید فرضیه	افزایشی	
پایبازی اجتماعی	وابسته	محیط ادراک شده	قلعه محمود	۰/۰۴۹	۰/۴۲۴	رد فرضیه	فاقد رابطه
			گنجعلیخان-مظفری	۰/۲۵۰	۲/۱۹۶**	تأیید فرضیه	افزایشی
		ویژگی محیط مسکونی	قلعه محمود	۰/۱۲۸	۱/۱۳۵	رد فرضیه	فاقد رابطه
			گنجعلیخان-مظفری	۰/۱۹۳	۱/۶۲۲*	تأیید فرضیه	افزایشی
		دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی	قلعه محمود	۰/۱۹۶	۱/۸۰۸*	تأیید فرضیه	افزایشی
			گنجعلیخان-مظفری	۰/۱۲۸	۱/۲۹۴	رد فرضیه	فاقد رابطه
		ویژگی اقتصادی - اجتماعی	قلعه محمود	۰/۱۰۳	۰/۹۰۴	رد فرضیه	فاقد رابطه
			گنجعلیخان-مظفری	۰/۴۰۲	۳/۷۱۳**	تأیید فرضیه	افزایشی
		سن	قلعه محمود	۰/۰۰۷	۰/۰۴۲	رد فرضیه	فاقد رابطه
			گنجعلیخان-مظفری	۰/۲۴۵	۱/۶۷۴*	تأیید فرضیه	افزایشی
مدت سکونت	قلعه محمود	۰/۰۶۳	۰/۳۹۲	رد فرضیه	فاقد رابطه		
	گنجعلیخان-مظفری	۰/۱۸۷	۱/۰۵۰	رد فرضیه	فاقد رابطه		

** مقادیر بزرگتر از ۱/۹۶ معنادار در سطح ۰/۰۵، * مقادیر بزرگتر از ۱/۶۴ معنادار در سطح ۰/۱ منبع: محاسبات تحقیق حاضر

در محله گنجعلیخان-مظفری بین محیط ادراک شده، ویژگی محیط مسکونی، دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی، ویژگی اقتصادی - اجتماعی، سن و مدت سکونت با سرمایه اجتماعی رابطه

مستقیم (افزایشی) و معنادار وجود دارد ($p < 0/05$). بین متغیرهای محیط ادراک شده، ویژگی محیط مسکونی، ویژگی اقتصادی - اجتماعی، سن و مدت سکونت با پایداری اجتماعی رابطه مستقیم معنی داری وجود ندارد ($p > 0/05$).

از سوی دیگر با توجه به ضرایب مسیر حاصل از معادلات ساختاری در جدول ۸، شدت رابطه میان سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی در محله قلعه محمود بیشتر از محله گنجعلیخان-مظفری بود. از لحاظ ویژگی‌های محیطی نیز در تمامی متغیرهای مورد بررسی شدت رابطه میان متغیرهای محیطی و سرمایه اجتماعی در محله گنجعلیخان-مظفری بیش از قلعه محمود بوده است.

جدول ۸. ضرایب مستقیم، غیرمستقیم و کل در مدل تحلیل مسیر اصلی به تفکیک محله‌های مورد بررسی

متغیر پنهان	متغیر	محله	اثر مستقیم	اثر غیرمستقیم	اثر کل
تأثیر سرمایه اجتماعی	پایداری اجتماعی	قلعه محمود	۰/۸۴۵	-	۰/۸۴۵
		گنجعلیخان-مظفری	۰/۶۲۴	-	۰/۶۲۴
	محیط ادراک شده	قلعه محمود	۰/۳۷۷	-	۰/۳۷۷
		گنجعلیخان-مظفری	۰/۳۷۶	-	۰/۳۷۶
	ویژگی محیط مسکونی	قلعه محمود	۰/۳۰۳	-	۰/۳۰۳
		گنجعلیخان-مظفری	۰/۴۱۱	-	۰/۴۱۱
	دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی	قلعه محمود	۰/۱۷۲	-	۰/۱۷۲
		گنجعلیخان-مظفری	۰/۲۱۵	-	۰/۲۱۵
	ویژگی اقتصادی - اجتماعی	قلعه محمود	۰/۱۷۹	-	۰/۱۷۹
		گنجعلیخان-مظفری	۰/۳۷۰	-	۰/۳۷۰
	سن	قلعه محمود	-	-	-
		گنجعلیخان-مظفری	۰/۱۷۶	-	۰/۱۷۶
	مدت سکونت	قلعه محمود	-	-	-
		گنجعلیخان-مظفری	۰/۲۵۷	-	۰/۲۵۷
پایداری اجتماعی	محیط ادراک شده	قلعه محمود	-	۰/۳۱۸	۰/۳۱۸
		گنجعلیخان-مظفری	۰/۲۵۰	۰/۲۳۴	۰/۴۸۴
	ویژگی محیط مسکونی	قلعه محمود	-	۰/۲۵۶	۰/۲۵۶
		گنجعلیخان-مظفری	۰/۱۹۳	۰/۲۵۷	۰/۴۵۰
	دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی	قلعه محمود	۰/۱۹۶	۰/۱۴۵	۰/۳۴۱
		گنجعلیخان-مظفری	-	۰/۱۳۴	۰/۱۳۴
	ویژگی اقتصادی - اجتماعی	قلعه محمود	-	۰/۱۱۲	۰/۱۱۲
		گنجعلیخان-مظفری	۰/۴۰۲	۰/۳۱۳	۰/۷۱۵
	سن	قلعه محمود	-	۰/۰۳۱	۰/۰۳۱
		گنجعلیخان-مظفری	۰/۲۴۵	۰/۱۱۰	۰/۳۵۵
مدت سکونت	قلعه محمود	-	۰/۰۳۰	۰/۰۳۰	

۰/۱۶۰	۰/۱۶۰	-	گنجعلیخان-مظفری	
-------	-------	---	-----------------	--

منبع: محاسبات تحقیق حاضر

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهادات

کیفیت زندگی یکی از مفاهیم محوری توسعه پایدار است و میزان سرمایه اجتماعی و ابعاد مختلف آن یکی از متغیرهای مهم تأثیرگذار بر موفقیت برنامه‌های توسعه، رفاه و بهزیستی جامعه است و امروزه مفاهیمی از قبیل پایداری اجتماعی و سرمایه اجتماعی از مسائل کلیدی در طرح‌ها و برنامه‌های توسعه و بازآفرینی محلات تاریخی است.

بنا به آزمون t کلیه معیارهای سازنده کیفیت محیط در شرایط نامطلوبی قرار گرفته‌اند و بنابراین با بهبود شرایط کالبدی و محیطی و فراهم آوردن زمینه‌های توسعه محلات هم پیوند با بازار کرمان، سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی را افزایش داد. در میان معیارهای سازنده سرمایه اجتماعی نیز تنها معیار تعداد مکالمات یا معاشرات و سپس اعتماد به همسایه‌ها در میزان مطلوبی قرار گرفته که به معنی اعتماد و ارتباط مردم با یکدیگر در این محلات است که می‌تواند تأثیر بسیار زیادی در شکل‌گیری سیاست‌های توسعه و بازآفرینی این محلات داشته باشد. همچنین تمایل به اقامت که از معیارهای پایداری اجتماعی است در این محلات از سطح قابل قبولی برخوردار است.

معیار ویژگی محیط مسکونی که شامل مساحت قطعات مسکونی، تعداد تقاطع‌ها و عرض معابر می‌باشد نیز در این پژوهش به صورت میدانی و از طریق نرم‌افزار جی ای اس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. با توجه به مساحت بالای میانگین قطعات مسکونی، نفوذپذیری نسبتاً مناسب به دلیل تعداد تقاطع‌های موجود در محدوده و نیز دسترسی کم به واسطه عرض کم بیشتر معابر تأثیر زیادی بر کیفیت محیط ساخته‌شده می‌تواند داشته باشد. در نتیجه این ویژگی‌ها که نقش مؤثری در محیط ساخته‌شده دارند می‌توانند بر سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی اثر بگذارند.

با توجه به مقایسه دو محله مورد بررسی محله گنجعلیخان-مظفری در معیار محیط ادراک‌شده محله گنجعلیخان-مظفری در مؤلفه‌های امنیت، ویژگی‌های کالبدی و دسترسی و در معیار ویژگی محیط مسکونی نیز در تمامی مؤلفه‌ها شرایط بهتری نسبت به محله قلعه محمود دارد. با بررسی معیار دسترسی به فضای ورزشی، فرهنگی و پارک محله گنجعلیخان-مظفری دسترسی بهتری به پارک و محله قلعه محمود دسترسی مناسب‌تری به فضای ورزشی، فرهنگی دارد. معیار ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی در دو محله به‌شدت به یکدیگر نزدیک است. معیار سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی در محله قلعه محمود نیز بهتر و بالاتر از محله گنجعلیخان-مظفری می‌باشد. در کل می‌توان گفت معیارهای پایداری و سرمایه اجتماعی در محله قلعه محمود و معیارهای کیفیت محیط ساخته‌شده در محله گنجعلیخان-مظفری شرایط بهتری را دارند.

در این پژوهش فرضیه اول "سرمایه اجتماعی بر پایداری اجتماعی اثر می‌گذارد" مورد تأیید قرار گرفت. این نتیجه نشان می‌دهد با بهبود و تقویت سرمایه اجتماعی پایداری اجتماعی افزایش

می‌یابد که هم‌راستا با پژوهش شافر (۲۰۱۶) در استرالیا، خوش فر و همکاران (۱۳۹۳) در شهر گرگان و احد نژاد روشتی (۱۳۹۳) در محله نارمک تهران می‌باشد.

فرضیه دوم "ویژگی‌های محیط ساخته شده از جمله محیط ادراک شده، ویژگی محیط مسکونی، دسترسی به فضای فرهنگی و ورزشی و ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی بر سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی اثر دارد". نیز با توجه به ضریب مسیر در معادلات ساختاری مورد تأیید قرار گرفت و رابطه آن‌ها بر سرمایه و پایداری اجتماعی مستقیم و افزایشی است. این نتایج هم‌راستا با پژوهش توانا و نوربان (۱۳۹۵) در تهران، هادی زاده زرگر و نسترن (۱۳۹۲)، زیاری و همکاران (۱۳۹۵) در محله سنگلج تهران، دونکان و مارانز (۲۰۰۰)، میسیمر و همکاران (۲۰۱۷) می‌باشد. به عبارت دیگر با بهبود کیفیت محیط زندگی سرمایه اجتماعی و به طبع آن پایداری اجتماعی افزایش می‌یابد.

فرضیه سوم "سن و مدت سکونت بر سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی اثر دارد" نیز مورد تأیید قرار گرفت. سن بر سرمایه اجتماعی اثری ندارد ولی در پایداری اجتماعی اثر مستقیم دارد که بدین معنی است با افزایش سن حس تعلق به مکان و تمایل به اقامت در محل افزایش می‌یابد و در نتیجه پایداری اجتماعی افزایش می‌یابد، حال اینکه سن بر میزان اعتماد، کمک به همسایگان و یا میزان معاشرت آن‌ها با یکدیگر تأثیر ندارد. مدت سکونت بر سرمایه و پایداری اجتماعی اثر مستقیم دارد که این امر نشان دهنده تأثیر دوام سکونت بر روابط بین افراد و شکل‌گیری پیوندهای اجتماعی می‌باشد.

فرضیه چهارم "سرمایه اجتماعی در رابطه بین پایداری اجتماعی و کیفیت محیط ساخته شده نقش میانجی دارد." نیز مورد تأیید قرار گرفت که در راستای پژوهش رضازاده و همکاران در زاهدان در سال ۲۰۱۶ و یو و لی در کره جنوبی در سال ۲۰۱۶ و گراهام و همکاران در سال ۲۰۰۹ می‌باشد. فرضیه پنجم "محیط ادراک شده، ویژگی محیط مسکونی، دسترسی به فضای فرهنگی و ورزشی، ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی، سن و مدت سکونت بر سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی در دو محله مورد بررسی اثر یکسان دارد" مورد تأیید قرار نگرفت؛ زیرا تأثیر محیط ادراک شده، دسترسی به فضای فرهنگی و ورزشی ویژگی‌های اقتصادی-اجتماعی، سن و مدت سکونت در محله گنجعلیان - مظفری بیشتر است؛ و تأثیر سن و مدت سکونت بر سرمایه و پایداری اجتماعی در محله گنجعلیخان - مظفری بیشتر است.

همان‌گونه که بیان شد کیفیت محیط ساخته شده بر میزان سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی تأثیرگذار است بنابراین با برنامه‌ریزی مناسب جهت تخصیص بهینه منابع، به‌کارگیری از پتانسیل‌های غنی تاریخی، تقویت جنبه‌های مشارکت و دخالت دادن ساکنین در سیاست‌گذاری‌های محله می‌توان سرمایه اجتماعی و به طبع آن پایداری اجتماعی را در محدوده مورد مطالعه افزایش داد. سنجش سرمایه اجتماعی و پایداری اجتماعی این امکان را نیز برای سرمایه‌گذاران و برنامه

ریزان شهری فراهم می‌کند تا شناخت بهتری از شرایط موجود داشته باشند و بتوانند اهداف طرح‌های شهری را از توجه صرف به مسائل کالبدی به سمت‌وسوی اهداف اجتماعی که یکی از آرمان‌های اصلی این طرح‌هاست هدایت کنند.

در نهایت می‌توان نتایج زیر را از این پژوهش استخراج کرد:

- بین کیفیت زندگی، پایداری اجتماعی و سرمایه اجتماعی رابطه مستقیمی وجود دارد که با افزایش و کاهش هر یک دیگری تحت تأثیر قرار می‌گیرد.
- عوامل متعددی از جمله ارتفاع ساختمان، الگوی مصرف، جمعیت ساکن در ناحیه، الگوی کاربری زمین و ... می‌تواند در میزان رابطه بین کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی تأثیرگذار باشد.
- قدمت محله، پیشینه تاریخی، ویژگی‌های قومی و شبکه‌های اجتماعی و همچنین نحوه توسعه آن به‌طور مستقیم بر رابطه بین کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی و نیز پایداری اجتماعی تأثیر می‌گذارد.
- افزایش سرمایه اجتماعی به‌عنوان یک منبع مهم توسعه پایدار محسوب می‌شود. بر اساس این واقعیت می‌توان گفت وجود هر چه بیشتر این رابطه در محلات منجر افزایش کیفیت زندگی و در نتیجه پایداری بیشتر می‌شود.

منابع

۱. احدنژادروشتی، م؛ یاری قلی، و؛ و اوجاقلو، ر، (۱۳۹۳)، نقش سرمایه اجتماعی در توسعه پایدار محلی (مورد مطالعه: محله نارمک تهران)، **مطالعات جامعه شناختی شهری (مطالعات شهری)**، دوره ۴، شماره ۱۲، صص ۵۰-۲۵.
۲. توانا، م و نوریان، ف، (۱۳۹۶)، سنجش پایداری اجتماعی در محلات پراکنده رو (مطالعه موردی: محله شادآباد تهران)، **پژوهش های جغرافیای انسانی**، دوره ۴۹، شماره ۴، صص ۱۵-۱.
۳. جمعه پور، م و ابراهیمی، ا، (۱۳۹۴)، سنجش و ارزیابی اصول پایداری اجتماعی در مجتمع های مسکونی، **مطالعات جامعه شناسی شهری**، شماره ۱۶، صص ۳۰-۱.
۴. خوش فر، ر؛ بارگاهی، ر و کرمی، ش، (۱۳۹۲)، سرمایه اجتماعی و پایداری شهری، **فصلنامه مطالعات شهری**، شماره ۸، صص ۴۶-۳۱.
۵. ذکایی، م و روشن فکر، پ، (۱۳۸۵)، رابطه سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در محلات شهری، **فصلنامه علوم اجتماعی**، شماره ۳۲، صص ۲۷-۱.
۶. زیاری، ک، فرهادی خواه، ح و آروین، م، (۱۳۹۵)، سنجش پایداری اجتماعی محله ای (مطالعه موردی محله سنگلج و ضرابخانه شهر تهران)، **مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی**، دوره ۱۱، شماره ۳۶، صص ۱-۱۸.
۷. سرایی، م، روستا، م، میرجلیلی، ا و اسدی، ا، (۱۳۹۲)، ارزیابی پایداری اجتماعی محلات شهر جهرم، **فصل نامه جغرافیایی چشم انداز زاگرس**، دوره ۵، شماره ۱۵، صص ۱۴۶-۱۳۱.
۸. شارع پور، م، (۱۳۸۰)، فرسایش سرمایه اجتماعی و پیامدهای آن، **ماهنامه انجمن جامعه شناسی**، تهران، ۱۱۲-۱۰۱.
۹. شهبابیان، پ، پیرایه گر، م، (۱۳۹۲)، بررسی سطح پایداری اجتماعی در دو خیابان مطهری و ۲۲ بهمن شهر رشت، **معماری و شهرسازی آرمان شهر**، شماره ۱۱، صص ۳۷۲-۳۶۳.
۱۰. صفایی پور، م، مرادی منفرد، س، امیری فهلیانی، م، (۱۳۹۵)، ارزیابی و اولویت بندی شاخص های توسعه پایدار شهری با استفاده از مدل تحلیل شبکه ANP مورد شناسی: مناطق شهر زنجان، **جغرافیا و آمایش شهری**، دوره ۶، شماره ۱۹، صص ۱۴۳-۱۶۰.
۱۱. صمدی، ع، اوجی مهر و س، (۱۳۹۰)، ارزیابی ماهیت سیاست مالی و بررسی خاصیت رفتار ادواری آن: مورد ایران (۱۳۵۳-۱۳۸۶)، **جستارهای اقتصادی**، شماره ۱۶، صص ۷۶-۴۹.
۱۲. فوکویاما، ف، (۱۳۷۹)، **پایان نظم، سرمایه اجتماعی و حفظ آن**، (ترجمه غلام عباس توسلی)، تهران، انتشارات جامعه ایرانیان.

۱۳. فوکویاما، ف، (۱۳۸۴)، سرمایه اجتماعی و جامعه مدنی، (مجموعه مقالات سرمایه اجتماعی و توسعه)، تهران، نشر شیرازه.

۱۴. قاسمی، و، قائقی، س و آرمین، ا، (۱۳۹۲)، سنجش سرمایه اجتماعی و سطح بندی آن در طبقات مختلف مناطق ۱۴ گانه شهر اصفهان در سال ۹۱-۱۳۹۰، **نشریه مطالعات توسعه اجتماعی ایران**، سال ۵، شماره ۳ (مسلسل ۱۹)، صص ۷-۳۰.

۱۵. مشکینی، ا، برهانی، ک و شعبان زاده، ر، (۱۳۹۲)، تحلیل فضایی سنجش پایداری اجتماعی شهری (مورد مطالعه: مناطق ۲۲ گانه شهر تهران)، **فصلنامه بین المللی انجمن جغرافیای ایران**، سال ۱۱، شماره ۳۹، صص ۲۱۰-۱۸۶.

۱۶. میری، غ، (۱۳۸۹)، بررسی نقش سرمایه اجتماعی و رضایت از کیفیت زندگی، مطالعه موردی بخش پشت آب سیستان، **فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی** - سال ۲، شماره ۴، صص ۲۵-۳۸.

۱۷. نصیری مجد، س، (۱۳۹۳)، **پایداری اجتماعی در برنامه ریزی شهری**، انتشارات ریحانی، چاپ اول، گرگان.

۱۸. هادی زاده زرگر، ص و نسترن، مهین، (۱۳۹۲)، سنجش پایداری اجتماعی در سطح محلات دریادل، گوهرشاد و شاهد شهر مشهد، **مجله جغرافیا و توسعه ناحیه ای**، سال ۱۱، شماره ۲۱، صص ۱۵۶-۱۳۹.

19. Badri Ahmadi, H.; Kusi-Sarpong, S. & Rezaei, J. (2017), Assessing the social sustainability of supply chains using Best Worst Method, **Resources, Conservation and Recycling**, 126, 99-106.

20. Baines, J. & Morgan, B. (2015), **Sustainability Appraisal: A Social Perspective**, International Institute for Environment and Development.

21. Berke, P. R. & Maria Manta, C. (2000), Are We Planning For Sustainable Development? **Journal of American Planning Association**, 66(1).

22. Caprotti, F. & Gong, Z. (2017), **Social sustainability and residents' experiences in a new Chinese eco-city**, **Habitat International**, 61: 45-54.

23. Colantonio, A. (2009), **Social Sustainability: Linking Research to Policy and Practice**. Oxford: Oxford Brookes University.

24. Dave, S. (2011), Neighbourhood density and social sustainability in cities of developing countries. **Sustain**, 19: 189-205.

25. Dempsey, N.; Brown, C., & Bramley, G. (2012), The key to sustainable urban development in UK cities the influence of density on social sustainability. **Progress in Planning**, 77 (3): 89-141.

26. Dempsey, N.; Bramley, G.; Power, S. & Brown, C. (2011), **The social dimension of sustainable development: Defining urban social sustainability**. **Sustain**, 289-300.

27. Feng, L.; Xusheng, L.; Dan, H.; Rusong, W.; Wenrui, Y.; Dong, L. & Dan, Z. (2009), Measurement indicators and an evaluation approach for assessing urban sustainable development: A case study for China's Jining City, **Landscape and Urban Planning**, 90(3): 134-142.

28. Gopal, P.R.C. & Thakkar, J. (2016), Sustainable supply chain practices: an empirical investigation on Indian automobile industry, *Prod. Plan. Control* 27 (1), 49–64.
29. Graham, H.; Mason, R. & Newman, R. (2009), **Historic Environment, Sense of Place, and Social Capital, International Centre for Cultural and Heritage Studies (ICCHS) School of Arts and Cultures**, Newcastle University, London.
30. Hadizadeh, S. & Nastaran, M. (2014), The Evaluation of Social Sustainability in Daryadel, Goharshad and Shahed Districts in Mashhad City, **Journal Of Geography and Regional Development (Research Journal)**, 11(21), 139-156.
31. Jeekel, H. (2017), **Social Sustainability and Smart Mobility: Exploring the relationship, Transportation Research Procedia**, 25, 4296–4310
32. Jenks, M. & Jones, C. (2010), **Dimensions of the Sustainable City**. London: Springer.
33. Jomehpour, M. & Ebrahimi, A. (2015), The measurement and evaluation of the Components of social sustainability in Apartment complexes, **Jornal manegment system**, 5(16), 1-30.
34. Kan, K. (2007), Residential mobility and social capital. **J. Urban Econ**, 61, 436–457.
35. Kytta, M.; Broberg, A. & Haybatollahi, H. (2015). Context-sensitive study of the social sustainability of urban settings. **Environment and Planning**, 47, 1-24.
36. Littig, B. & Griessler, E. (2005), Social sustainability: a catchword between political pragmatism and social theory. **International Journal of Sustainable Development**.8 (1), 65-79.
37. Macombe, C.; Leskinen, P.; Feschet, P. & Antikainen, R. (2013), Social life cycle assessment of biodiesel production at three levels: a literature review and development needs. **J. Clean. Prod.** 52, 205–216.
38. Min, Y.K.; Park, D.K. & Lee, D. K. (2015), Analysis of the impacts of policies for CPTED local security council: Focusing on the crime prevention effect. **Korean Police Stud**, 14. 63–89.
39. Missimer, M.; Robèrt, K. & Broman, G. (2017), A strategic approach to social sustainability – Part 2: a principle-based definition, **Journal of Cleaner Production**, 140(1), 42-52.
40. Murphy, K. (2012), The social pillar of sustainable development: a literature review and framework for policy analysis. **Sustainability: Science. Practice & Policy**. 8(1), 15-29.
41. Nasiri Majd, S. & Tabibian, M. (2015), Social Planning and Social Sustainability in Megacities. **Journal of Applied Environmental and Biological Sciences**, 5(5), 173-177.
42. Rezazadeh, M. H.; Zehi, F. H. & Rad, R. E. (2016). The Study of Moderating Role of Social Capital in the Relationship between Development of Urban Tourism and Sustainable Urban Development (Case Study: Zahedan). **Current Urban Studies**, 4, 461-475.
43. Safaeipoor, M.; Moradimofrad, S. & Fahliyani, M. (2016), Evaluation and Prioritization of Indicators of Sustainable Urban Development Using ANP Network Analysis Model Case Studies: Zanjan, **Journal manegment system**, 6(19), 143-160.
44. Schaffer, V. (2016), Understanding the influence of social capital on social sustainability in an Australian trawl fishery, **Int. J. Sustainable Development**, 19(1), 36–53.

45. Sinner, J.; Baines, J.; Crengle, H.; Salmon, G. & Fenemor, A. (2004); Tipa, G. Sustainable development: A summary of key concepts. **Ecol. Res. Rep.**, 2, 1–23.
46. Vilar, K. & Cartes, I. (2016), Urban design and social capital in slums Case study: Moravia's neighborhood, Medellin, 2004-2014, **Urban Planning and Architecture Design for Sustainable Development**, 216: 56 – 67.
47. Westlan, C. (2010), Lower Bounds on Sample Size in Structural Equation Modeling. **Electron. Commerce Res. Appl.** 9 (6), 476–487
48. Williams, K. (2000), **Achieving Sustainable Urban Form: An Introduction**. London: E & FN Spon.
49. Woolcock, M. & Sweetser, A. T. (2002), A. Bright ideas: Social capital-the bonds that connect, **ADB Review**. 34: 26–27.
50. World Bank, (2017), **What Is Social Capital?** Available online: <http://www.worldbank.org/en/webarchives/> (accessed on 14 Desember 2017).
51. Yoo, C. & Lee, S. (2015), Neighborhood environment, social capital, and social sustainability of community: Explanatory study on causal relationships. **J. Korea Plan**, 50, 5–23
52. Yoo, C. & Lee, S. (2016), Neighborhood Built Environments Affecting Social Capital and Social Sustainability in Seoul, Korea, **Sustainability**, 8: 139–157.
53. Yu, T.; Shen, G.; WeiZheng, He.; Wang, G. & Xu, K. (2017), evaluating social sustainability of urban housing demolition in Shanghai, China, **Journal of Cleaner Production**, 153, 26-40.
54. Zakaai, M. & Rowshan fekr, P. (2006), Social Capital and Quality of Life in Urban Districts, **Social Sciences**, 12(32): 1-37.
55. Zyari, K.; Farhadikhah, H. & Arvin, M. (2016), On the Evaluation of Neighborhood's Social Sustainability (Case Study: Sanglaj and Zarrabkhaneh Neighborhoods of Tehran), **Journal of Studies of Human Settlements Planning**, 11(36): 1-18.